

- Az információ ismételt felhasználása sokkal olcsóbb (határesetben ingyenes), mint amennyibe az előállítása került.
- A felhasználók az általuk megvett információt újra eladhatják, mégpedig sokkal olcsóbban, s ezáltal konkurenciát jelentenek az előállító számára. Az információ egyik jellegzetessége a könnyű reprodukálhatóság, bár jogszabályilag próbálnak meg védekezni ellene (szerzői jog, intellektuális tulajdonjog, copyright).
- Az információ eszmei értéke nem ismerhető meg korábban, mint ahogy magát az információt megismerjük. Aki információt vásárol, a megvásárlás előtt nem tud dönteni annak beszerzési és használati áráról, minthogy nem tudhatja: mire lesz jó a számára.
- Az információ további sajátosságai abból adódnak, hogy hordozóhoz kötődik, ami az egyéb termékekhez képest "viselkedési" sajátosságokat kölcsönöz neki.
- Az információ nem olyan termék, mint pl. a gabona, ui. nem osztható tovább. Nem mindegy, hogy egy ugyanazon folyóirat egyetlen számát birtokoljuk-e száz példányban, vagy száz különféle példányát, holott kvantitatíven (ár, tömeg stb.) egyenértékűek. Információs szempontból viszont minden szám külön specifikum, olyan, amellyel a többi nem rendelkezik.
- Az információt nem lehet összeadni, ui. egy-egy eredeti valamennyi másolata is csak egyetlen információ.

- Azok a közgazdasági elméletek, hogy a csere az előállító és a fogyasztó között mindig a piaci áron valósul meg, az információ esetében nem alkalmazhatók.

Az előállítási árat a tudományos-műszaki információk esetén szinte lehetetlen megállapítani. Mindössze annyi konstatació, hogy a kutatás által produkált információk olyan áron kerülnek terjesztésre, amely semmiféle kapcsolatban nincs értékükkel. Még akkor is, ha történetesen a reprodukált információ egy-egy példányát túlságosan drágának tartjuk, tudnunk kell, hogy ez az ár töredéke annak az értéknek, amelybe az előállítása került.

Noha az információk eladási árában is állandóan a kereslet és a kínálat törvényszerűségeit próbálják érvényesíteni, a dolog felettébb bonyolult és különféle tényezőkre (pl. tudáspolitikai) való tekintettel nem is vihető ki következetesen.

A következtetés: ha egyszer a legfejlettebb nyugati országokban is olyan sokoldalúan vizsgálják a könyvtári és az információs szolgáltatások ingyenességének és/vagy fizetett voltának kérdéseit, s valójában mindeddig sehol sem döntöttek radikálisan a "pénzért adás" mellett, a szocializmus felé törekvő országokban még inkább kötelező a differenciált megközelítés és az óvatosság.

/HLAVATÁ, E.: Dotace či prodej knihovnických a informačních služeb? = Technická knihovna, 33. köt. 4. sz. 1989. p. 97–105./

(Futala Tibor)

A távoktatási forma a könyvtárosok és információs szakemberek képzésében

A távoktatás egyre népszerűbb oktatási formává válik, ami egyrészt a telekommunikációs eszközök és módszerek (rádió, tv, kábeltévé, videolemezek, számítógépek stb.) gyors fejlődésével magyarázható, másrészt a tanulás iránt megnövekedett társadalmi igények indokolják.

A kérdés vizsgálatának a *Journal of Education for Library and Information Science* szerkesztősége azért szentelt olyan nagy figyelmet, mert nagy népszerűsége ellenére ennek az oktatási formának a helye és kapcsolódási pontjai a klasszikus oktatási módszerekhez még nincsenek egészen tisztázva. A könyvtárosképzés szempontjából különös súlyt nyer ez a probléma, mivel a távoktatás tantervi programjait az Amerikai Könyvtáros Egyesület (American Library Association = ALA) még nem hagyta jóvá.

Érezhető bizonyos tartózkodás az oktatók oldaláról is, hiszen ez az oktatási forma sok előnye mellett számos lényeges változtatást is feltételez a tanulási/tanítási folyamatban, új tanítási technikát, stílust és módszertant igényel. A kérdések tisztázására jó alkalom volt az 1985-ös első Távoktatási Világkonferencia és az IFLA 1987-ben, az angliai Brightonban szervezett konferenciája, ahol az érintett szekció áttekintette a távoktatás lehetőségeit a könyvtárosok és információs szakemberek képzésében és bizonyos jelzésekkel élt, előre pillantva a 21. századba.

rencia és az IFLA 1987-ben, az angliai Brightonban szervezett konferenciája, ahol az érintett szekció áttekintette a távoktatás lehetőségeit a könyvtárosok és információs szakemberek képzésében és bizonyos jelzésekkel élt, előre pillantva a 21. századba.

Mit nevezünk távoktatásnak?

Mára a meghatározások egész sora született [1]. Sokan a 21. század oktatási formájának tartják, minthogy legfőképpen a felnőttoktatás és továbbképzés eszköze. Statisztikák bizonyítják, hogy a hallgatók létszámnövekedése a 25–34 éves korosztálynál 70%-os, míg a 35 év felettieké meghaladja a 80%-ot (1984-es adatok) [2].

A definíciók leggyakrabban visszatérő gondolata, hogy ez a képzési mód többnyire levelező formát tételez fel. Zigerell meghatározása szerint [3] a távoktatásban a képzés során a hallgató fizikailag távol van az oktatás színterétől, leszámítva a konzultációs alkalmakat, amikor személyesen is találkozik oktatójával. Jelentősen különbözik azonban a

levelező kurzusoktól abban, hogy alkalmat ad a hallgatók aktív közreműködésére és részvételére, ugyanakkor maximálisan figyelembe veszi a hallgatók egyéni igényeit, és így nagymértékben biztosítja a hallgatói önállóságot. *Wedemeyer* hozzáteszi, hogy a távoktatás olyan tanulási lehetőség, amelyben a tanulás az oktatóprogrammal és a képző intézménnyel való kapcsolatra épül, de függ a tanuló választásától, szükségleteitől, elképzeléseitől és indítatásaitól is [4].

A franciák a távoktatásnak azt a sajátosságát emelik ki, hogy ez az oktatási forma nem igényli a tanár állandó, fizikai jelenlétét.

A távoktatási forma jellemzői a következőképpen foglalhatóak össze:

- ▶ alkalmankénti konzultáció a tanintézménnyel,
- ▶ nagyfokú függetlenség és egyéni munka,
- ▶ egyetemen belüli és kívüli kurzusok,
- ▶ a hallgatók tényleges igényeinek figyelembevétele.

A Levelező Oktatás Nemzetközi Tanácsa (International Council on Correspondence Education = ICCE) által szervezett világkonferencián a távoktatást mint rendszert vizsgálták, foglalkozva az oktatási alrendszerekkel, ezek komponenseivel, céljaival, jelentőségével, jellemzőivel, egymásra hatásával, kapcsolatrendszerével és gazdasági hatékonyságával. Megvizsgálták azt is, hogy ezek a tényezők mennyiben alkalmazhatók a távoktatási programok kiértékelésére, különös tekintettel az informálódásra, tanácsadásra, a tanulói öntevékenységre, a kétoldalú kommunikáció, a marketing- és menedzsmenttevékenységre.

Ljosa [5] a távoktatás összetevőit a következőkben látja:

- ▶ oktatási módszerek,
- ▶ a hallgatók segítése,
- ▶ a tanulók tevékenysége,
- ▶ az elsajátítandó tananyag feldolgozása, megértése,
- ▶ anyagkövetés,
- ▶ vizsgák,
- ▶ tantárgyi témakörök,
- ▶ a kétoldalú kommunikáció.

Függetlenül attól, hogy a távoktatást mint eljárást vagy mint rendszert vizsgáljuk, mindkét megközelítésben egy hosszabb életszakaszon áthúzódó tanulási folyamattal állunk szemben, amelyben nem a szokásos felsőoktatási módszerekkel folyik az oktatás, ráadásul a hallgatóság nemére, életkorára vagy végzettségére való tekintet nélkül. E mögött az a társadalmi követelmény rejlik, hogy korunkban csak permanens tanulással lehet megfelelni az élet kihívásainak, a társadalmi elvárásoknak, ez az oktatási forma pedig lehetővé teszi olyan rétegek továbbtanulását, amelyek e nélkül az oktatási forma nélkül nem lennének képesek tanulmányokat folytatni vagy befejezni.

Távoktatási program

Nemcsak az Egyesült Államokban terjedt el a továbbtanulásnak ez a lehetősége, hanem folynak távoktatási kurzusok a fejlődő országokban csakúgy, mint a Szovjetunióban, Nyugat-Európában és Ausztráliában. A fejlődő országokban ezek a programok olyan hagyományos oktatási feladatokat vállalnak fel, amelyeket a nyugati civilizációkban a közoktatás lát el. A Szovjetunióban főként a munkaintenzitás növelésére használják, és főleg munkahelyeken szervezik meg, míg az USA-ban főleg azok veszik igénybe, akik dolgozni kényszerültek és kimaradtak a hagyományos oktatási formákból, ill. tovább akarják magukat képezni.

A távoktatás legsikeresebb modellje az 1971-től működő Angol Szabadegyetem (British Open University = BOU), amely világméretben fejti ki tevékenységét a telekommunikációs eszközök segítségével. Egyetemi színvonalon, mintegy "második lehetőséget" kínál a tanulni vágyóknak, hogy a korábban valami okból megszakadt tanulmányaikat befejezve, egyetemi végzettségre tegyenek szert. Évente 17–20 ezer hallgató kapcsolódik be az oktatásba; a tanulásban a rádió és a tv-adásokon keresztül a BBC készítette speciális hang- és képanyag van segítségükre.

Ezenkívül számos sikeres vállalkozás működik világszerte az ausztráliai Szabad Továbbképző Kollégiumoktól a kanadai Athabasca Egyetem kurzusain át az NDK-ban folyó képzésig. Ez utóbbi például az egyetemi és főiskolai diákoknak ma már több mint 10%-ára terjed ki, míg a svédeknek a levelezőképzés mellé rendelik a tv és a rádió segítségével történő oktatást.

A legtöbb jó példa az USA-ban található, ahol 150 millió dolláros támogatással folynak kutatások a leghatékonyabb segédeszközök (videotext, számítógépek, hangfelvételek, video- és kompaktlemezek stb.) és módszerek kikísérletezésére. Két országos vállalkozás külön is kiemelendő, mivel ezek jelentőségükben összevethetők az Angol Szabadegyetemmel. Az egyik a Nemzetközi Egyetemi Konzorcium (International University Consortium = IUC), amely 25 USA-beli és kanadai intézmény közös, a televíziós műsorba iktatott képzési programja, a másik a Népoktatás (To Educate the People = TEP) programja, amely felnőtteknek nyújt lehetőséget a felsőfokú képesítés megszerzésére, főleg ugyancsak tv-tanfolyamok formájában, heti konzultációs lehetőségekkel és a hétvégére szervezett szemináriumokkal kiegészítve.

Az egyetemi továbbképzés a tv kapcsolata hagyományosan jó az USA-ban, és több mint két évtizedes múltra tekint vissza.

Kik vesznek részt a távoktatásban?

Az Angliában, az USA-ban és Ausztráliában publikált szemlék adatai szerint ez az oktatási forma a 20 és 40 év közöttiek körében a legnépszerűbb, városban vagy vidéken lakók között egyaránt, akár fő-,

akár részfoglalkozásuk. Gyerekeikkel otthon maradó anyák éppen úgy igénybe veszik, mint a több műszakban dolgozók (ápolónők, rendőrök, könyvtárosok, gyári dolgozók stb.), tehát főleg olyanok, akik más formában nem tudnának tanulni. Ezek közé tartoznak továbbá pl. a büntetésvégrehajító intézetekben és kórházakban lévő vagy az ágyhoz kötött betegek, nem különben azok, akik pszichológiai okokból nem volnának képesek hagyományos formában tanulni, és azok is, akik egyéb szempontok miatt számítanak hátrányos helyzetűeknek. Stanford szerint [7] a felsoroltak 85%-a képtelen lenne más képzési formát igénybe venni, míg a fennmaradó 15%-uk egyáltalán nem tanulna ilyen lehetőség híján. Általában a közép-osztálybeliek, adminisztrátorok, ügyintézők, technikusok és vezetők teszik ki a távoktatásban részt vevők nagyobb százalékát és jóval kisebbet a fizikai munkások.

Ez az arány is jelzi a távoktatásnak azt a sajátosságát, hogy a résztvevőknek saját programjuk és elképzeléseik vannak, ezért nagyobb felelősséget éreznek tanulmányaik sikeréért, és értékelik megszerzett ismereteiket. Ebből kiindulva Keegan [8] három témakörben tart szükségesnek további vizsgálatokat:

- ▶ az önrendelkezés és személyi függetlenség kérdései,
- ▶ az iparosítás és következményei,
- ▶ az interakció és a kommunikáció problémái.

Fontos a tanulási motivációk elemzése is, s ezek vonzatában pl. a következő kérdések tisztázása:

- ▶ Melyek a távoktatás legigéretesebb módszerei?
- ▶ Tudják-e követni és befejezni az oktatásnak ezt a formáját a hallgatók?
- ▶ Valódi alternatívákat kínál-e a távoktatás a hagyományos formákhoz képest?
- ▶ Eléggé ismeretesek-e a felnőttek tanulási szokásai egy hatékony módszertan kialakításához?
- ▶ Ki döntön a távoktatási programok tartalmi kérdéseiről?
- ▶ Szükségtelenné teszi-e a távoktatás a hagyományos feladatokat? stb.

A távoktatás technikai lehetőségei és eszközei

Mivel a távoktatás jellemzője, hogy a technika segítségével hidalja át a tanár és diák közötti távolságot, célszerű röviden felsorolni a közvetítő rendszereket. Ezek a következők:

- ▶ videorendszerek (tv, szatellitrendszerek, kábeltévé, ipari tv, zárt láncú tv, faksimile, konzerv- vagy rögzített adások stb.),
- ▶ hangrögzítési technikák (rádió, koaxiális kábel stb.),
- ▶ telefonhálózatok (audiokonferenciák stb.),
- ▶ számítógépes kommunikáció (elektromos postázás, teletext, és egyéb, főleg a visszajelzésben hasznosítható eljárások).

Ezeket a rendszereket nem elkülönítve, hanem egymásra építve, egymást kiegészítve érhető el a kívánt hatékonyság és az információk maximális határfokú átadása.

A távoktatás mint munka melletti tanulás

Ezzel a képzési formával kapcsolatban meglehetősen ellentmondásosak az oktatási intézmények tapasztalatai. Sokak szerint a gyakran teljes munkaidőben dolgozó, családos továbbtanuló fontossági sorrendjében csak a harmadik helyen áll a tanulási vágy a család (gyermekek) és a napi munka után. Nehezen vonhatók be a közös munkába, fáradtak, és eredményeik alatta maradnak a nappali tagozatos hallgatókéknak. Nagyobb számú minta azonban éppen az ellenkezőjét bizonyította: a levelező képzésben részt vevők ugyan valóban különböznek nappali tagozatos társaiktól, de éppen abban, hogy nagyobb a felelősség- és hivatástudatuk, igényesebbek, fogékonyak minden "szakmai csemegére", bátran és gyakran kérdeznek, mivel nemcsak idősebbek kollégáiknál, hanem van már bizonyos szakmai "múltjuk". Igyekeznek nagyon hatékonyan felhasználni a konzultációs lehetőségeket, gyakran hétvégéjüket áldozzák szakmai problémáik megoldására, és megszozták az önálló munkát.

Tanulási szokásaikból, önállóságukból és céltudatosságukból következően az oktatóknak úgy kell bánniuk a munka mellett tanulókkal, mit "gyakorló kollégákkal", akiknek egészen másra van szükségük, mint a könyvtárban csak vendégként megforduló nappali tagozatos társaiknak [10].

Különös érzékenységgel kell tehát az oktatóknak figyelni a hallgatók igényeire, előzetes szakmai ismereteire. Elsősorban a menedzseri, vezetési ismeretek iránt meglehetősen nagy a felnőtt hallgatók érdeklődése, továbbá konvertálható ismereteket szeretnének szerezni, amelyeket leendő munkaadók az álláshirdetések követelményeiben fogalmaznak meg. Elsősorban a gyakorlati, a szakmai karrierhez szükséges tudnivalók értékesek számukra, amelyekért hajlandók időt, pénzt és energiát áldozni. Érzékenyen, esetleg ingerülten reagálnak arra, ha közvetlenül nem hasznosítható ismeretekkel traktálják őket.

Az oktatási intézmények ezen felismerések birtokában csökkenthetik a hallgatók esetleges csalódását és elkerülhetik azokat a konfliktusokat, amelyek a hallgatói viselkedés meg nem értéséből adódnak. Annál is nagyobb figyelmet érdemel ez a követelmény, mivel a táv- vagy levelező oktatásban részt vevők és a nappali képzésben diplomát szerzők aránya 7:3, és az előbbieket kiképzésének eredményessége végül is az egyik legfontosabb szakmai problémánk.

A Columbia Egyetemen folyó hagyományos és levelező oktatásban részt vevő hallgatók számát elemezve úgy találták, hogy ez utóbbi oktatási forma létszámnövelő hatása nem lebecsülendő. A hallgatói létszám alakulását vizsgálva, 1980 és 1987 között szembetűnő az 1982 körüli mélypont, amely arra

öszönözte az egyetem vezetését, hogy kiterjessze a potenciális hallgatók körét, és újabb, nem hagyományos képzési formában adjon lehetőséget a munka melletti tanulásra és továbbképzésre. Ennek az elhatározásnak eredményeképpen 250-ről az 1986/87-es tanévre 600 főre emelkedett a nappali tagozatos hallgatók száma, és hasonló mértékű volt a növekedés az egyéb képzési formákban is.

Statisztikailag is igazolható tehát, hogy a távoktatásban és a munka melletti képzésben részt vevők jelentős része kap kedvet az elmélyültebb tanuláshoz, a későbbiek során sokan közülük beiratkoznak a nappali tagozatra, hogy többet és főképp kedvezőbb körülmények között tanulhassanak.

A technika alkalmazása a távoktatásban

A távoktatásnak három formája alakult ki. Az első, igen széles körben ismert megoldás, amikor a képző intézmény oktatói rendszeres időközönként elutaznak hallgatóik egy-egy csoportjához.

A másik forma, az ún. zárt láncú televíziós módszer, nem igényli a tanár fizikai jelenlétét, az összeköttetést szatellitrendszer és telefonhálózat biztosítja. A hallgatók meghatározott számú állomáson veszik az előadásokat és módjukban áll az előadónak kérdéseket is feltenniük mikrofon, telefon segítségével.

Harmadik megoldásként ugyancsak a televíziót használják mint közvetítő médiumot, csak hogy a programot a nagyközönség által is vehető csatornák egyikén adják. E két utóbbi megoldás közös jellemzője, hogy a képzésben részt vevők a szemeszter folyamán lehetőséget kapnak a személyes konzultációra (2–3 alkalommal) is; a vizsgákat természetesen az egyetemen teszik le [11].

Az ALA egyik felmérése azt vizsgálta, hogy mennyiben élnek a könyvtárosképző intézmények az újabb technika adta lehetőségekkel (televíziós technikák, videoberendezések, hangzó anyagok, rádió-telefonon való kommunikálás, egy- vagy kétoldalú telekonferenciák) [12]. A vizsgálódás nem terjedt ki a számítógépek alkalmazására, mivel ez jelentősége miatt külön vizsgálatot érdemelne! A táblázatos formába rendezett adatokból kitűnik, hogy nagyon kevés az új technológiát alkalmazni tudó képző intézmények száma, ami részint a megfelelő berendezések és oktatói segédletek, szemléltető anyagok hiányából, részint abból ered, hogy az oktatók, tanácskezelők és dékánok nem ismerik megfelelően a berendezéseket, s nincs gyakorlott személyzet sem, aki ezt a technikát karbantartaná, működtetné. A jelentés tanúsága szerint az intézmények 33%-a egyáltalán nem használ videotechnikát az oktatásban.

Televíziós tanfolyamok

A távoktatási módszertan kialakításának egyik jó példaként idézhető Pamela Barron beszámolója [13] azokról a nehézségekről, amelyekkel meg kellett küzdeniük egy, a gyermekirodalom megismertetését

célzó tv-program megtervezésekor és kivitelezésekor. A tanfolyamot gyermek- és iskolai könyvtárosoknak, tanároknak, tanítóknak, óvónőknek, ápolónőknek és maguknak a gyakorló szülőknek szánták. (Egyébként a helybéli tv-állomás 25 esztendeje aktív irányítója a felnőttképzésnek.)

A téma előadásában gyakorlott előadó sem minősítette könnyű feladatnak egy olyan videosorozat összeállítását, amely elég illusztratív és szépen kivitelezett, s egyben a kívánt mértékben kifejti a témát és rávezet a problémákra is. Végül is 15 témakört választottak, amelyekhez azután meg kellett keresniük a legmegfelelőbb televíziós módszereket. Adásonként átlagosan kb. 30, gyerekeknek való könyvet dolgoztak fel és négyéves tapasztalataik szerint meg lehetős sikerrel, amit a képzésben részt vevők számának növekedése is bizonyít.

Egy másik kezdeményezés keretében (ugyancsak a Dél-karolinai Egyetem könyvtárosokat és információs szakembereket képző tanszékén, 1982 őszén) olyan program kialakításába fogtak, amelynek célja az információs források és szolgáltatások használatába való bevezetés volt televíziós módszerek segítségével [14]. Mára ez a program beépült az egyetem távoktatási tanrendjébe, s több mint 400 hallgatónak kínál képzési lehetőséget. Az ún. televíziós évfolyamoknak további programokat (pl. telekonferenciákat) szerveznek a cenzúra, a könyvtár-automatizálás, a szerzői jogvédelem, a könyvtári célú mikroszoftverek, az iskolai könyvtárak és médiaközpontok témaköréből.

A programokban részt vevők magasabb szintű képesítést (pl. master fokozatot) akarnak szerezni vagy bizonyos specializációra törekszenek (pl. médiatár-kezelő), amelyet különböző (munkahelyi, családi stb.) okokból ez ideig nem tudtak hagyományos formában megszerezni.

A távoktatási programok tervezésével és szervezésével kapcsolatos problémák egyik része abból adódott, hogy a résztvevők számára nehezen biztosítható a forrásdokumentumokhoz való hozzáférés. Ez egyfelől bizonyos gyűjtemények kihelyezésével oldódott meg, másfelől pedig a hallgatókkal el kellett fogadtatni, hogy vannak olyan források, amelyeket maguknak kell megszerezniük könyvtárközi kölcsönzéssel vagy a könyvtárak felkeresésével hétvégeken vagy az esti órákban.

A másik gondot az időhiány jelentette. Itt jelentős segítséget nyújtott a tv mint közvetítő közeg használata. Az előadásokat nyilvánossá tették azzal, hogy bevitték a kamerákat az előadótermekbe, s egyenesen közvetítették az órákat. Így olyan témákra is kiterjeszthették a távoktatást, mint a mikroszámítógépek alkalmazása az iskolai könyvtárakban, az irodalomkutatási módszerek, az új típusú dokumentumok gyűjteményépítési kérdései, a könyvtári ügyvitel stb.

Egy felmérés keretében a távoktatásban és a klasszikus oktatási formában részt vevők tanulmányi eredményeit összevetve nem találtak közöttük lényeges különbségeket. Ezért a vizsgálat inkább a

tanulási/tanítási magatartásra, a pszichológiai, szociológiai kérdésekre koncentrált, annak felderítésére például, hogy a résztvevők hogyan és milyen mértékben kapcsolódnak az oktató intézményekhez, mennyire alakul ki az ún. csoporttudat, az összetartozás érzése közöttük, milyenek kapcsolataik tanáraikkal, hogyan próbálják ezeket kialakítani, jellemző-e rájuk az elszigeteltség, önbizalomhiány, és hogy kollegiális támogatás nélkül hamarabb feladják-e törekvéseiket stb.

A kérdőíves módszert telefoninterjúkkal kombinálták. A válaszokból kitűnt, hogy a tanszék és a hallgatók kapcsolata jó, illetve olyan, mint a nappali tagozatos hallgatók esetében. A megkérdezettek azonban szívesen vennének több konzultációs lehetőséget, akár benn az egyetemen, akár úgy, hogy az oktatók keressék fel őket; azaz intenzívebb munkakapcsolatra vágnak.

A tankörtársakkal való kapcsolattartásnak elsősorban technikai korlátaira panaszkodtak. A távoktatásnál ugyanis kevesebb az esély a csoporton belüli kohézió megteremtésére, hiszen csak 3–4 alkalommal találkozhatnak személyesen a hallgatók. Ez igen megnöveli a csoportvezető felelősségét, a hallgatókkal kapcsolatot tartó tanszéki munkatárs szerepének jelentőségét.

A legtöbb negatív tapasztalat a forrásokhoz való hozzáféréssel volt kapcsolatos, ami arra utal, hogy nem igazán megfelelőek a kampuszon kívüli könyvtári gyűjtemények.

A tapasztalatokat összegezve elmondható, hogy jól érzékelhetően szükség van erre az oktatási formára, és nagyon erős iránta a társadalmi igény. Ez aláhúzza az oktatók felelősségérzetét és hivatástudatát. A tv-kamera jelenléte különbözőképpen érintette az oktatókat. Hatással volt tanítási módszereik átalakítására az is, hogy a tv-osztályokban kevesebb a lehetőség kérdésekre és beszélgetésre. Ezen a zárt láncú tv-rendszerre úgy próbálnak segíteni, hogy mikrofonokat, ill. telefonokat kapcsolnak a rendszerhez. Fontos feladat a tv-osztályok "bemérése", hiszen minden tankör vagy évfolyam különböző felkészültségű, képességű és igényű hallgatókból áll, ami meghatározza az előadás színvonalát, mélységét, stílusát, és a figyelem fenntartásának módját [11].

Konzultáció a távoktatásban

Már említettük, hogy a távoktatásban részt vevő hallgatók egyik jellemző tulajdonsága az önállóság, az önálló munkavégzés. Ez azonban akkor tud igazán kibontakozni, ha az oktatói oldal megfelelő tanácsokkal, szakmai irányítással támogatja. A beiratkozástól kezdve a főtárgyak kiválasztásán, az időbeni ütemezésén, a szakmai pályakép megteremtésén át egészen az elhelyezkedésig segíteni kell őket [15].

A hallgatókkal foglalkozó oktatótól elvárható, hogy megbízható és tájékozott információforrás legyen, ismerje ki magát az egyetemen és rendelkezzen kapcsolatokkal, legyen személyes varázsa, ismerje és

képviselje távollévő diákjait, adjon mintát viselkedésével és segítsen diákjainak szakmai beilleszkedésükben [12].

A tanácsadó tanár szerepe nagyon fontos része a távoktatás sikerének, a képző intézmények mégsem áldoznak rá elég figyelmet. A képzési statisztikák 1984–85-ös adatait felhasználva telefonon körkérdezték az ALA által jóváhagyott tanterv alapján dolgozó képző intézmények közül azokhoz, ahol évente ötnél több levelező kurzust indítanak. Ebből kiderült, hogy az iskolák legnagyobb része (70%) még nem él ezzel a képzési lehetőséggel, ill. ahol ilyen képzés folyik (a déli és közép-nyugati régióban), ott sem szentelnek különösen nagy figyelmet a vezető tanár kötelezettségeinek. Az USA és Kanada 64 könyvtárosképző intézményéből mindössze négy intézmény jelezte ilyen feladattal megbízott munkatárs meglétét, ill. egy helyen dolgozik olyan oktató, aki a régió belüli koordinálással van megbízva. Egy intézmény kivételével azonban mind-egyik igen fontosnak ítélte (volna) egy ilyen tanácsadó-konzultáló tanár szerepét a távoktatásban.

Irodalom

- [1] FAIBISOFF, S. G. – WILLIS, D. J.: Distance education: definition and overview. = *Journal of Education for Library and Information Science*, 27. köt. 4. sz. 1987. p. 223–232.
- [2] MOORE, R.: Continuing education from the academic affairs perspective. = *The Journal of Continuing Higher Education*, 34. köt. 4. sz. 1986.
- [3] ZIGERELL, J.: Distance education: an information age approach to adult education. Columbus, Ohio: National Center Publ. National Center for Research in Vocational Education, 1984. p. 2.
- [4] WEDEMEYER, C.: Characteristics of open learning systems in Open Learning Systems. (Washington, D.C. Natl. Assn. of Education Broadcasters, 1974.)
- [5] LJOSA, E. (ed.): The system of distance education. Papers to the ICCE International Conference, 1975.
- [6] WATERS, G.: Learning from the open university: The limits of Telecommunications, 1983. p. 260.
- [7] STANFORD, B. K. et al.: Distance education. Occasional Paper Number 9. Submission to Committee of Enquiry into Education in South Australia. (Report No. ISBN 0-7243-9154-7. Tape-OP-9).
- [8] KEEGAN, D.: The foundations of distance education. London, Croom Helm Ltd, 1986. p. 57.
- [9] WILSON, S.: The sky's the limit: a technology primer. = *Journal of Education for Library and Information Science*, 27. köt. 4. sz. 1987. p. 233–239.
- [10] CURRAN, Ch. C.: Dealing with the distant learner as part-time learner. = *Journal of Education for Library and Information Science*, 27. köt. 4. sz. 1987. p. 240–246.
- [11] OLSGAARD, J. N.: The impact of a distance education program on enrollment patterns. = *Journal of Education for Library and Information Science*, 27. köt. 4. sz. 1987. p. 272–279.

- [12] BARRON, D. D.: The use and perceived barriers to use of telecommunications technology. = *Journal of Education for Library and Information Science*, 27. köt. 4. sz. 1987. p. 288–294.
- [13] BARRON, P. P.: Production of a telecourse in library and information science. = *Journal of Education for Library and Information Science*, 27. köt. 4. sz. 1987. p. 247–256.
- [14] BARRON, D. D.: Faculty and student perceptions of distance education using television. = *Journal of Education for Library and Information Science*, 27. köt. 4. sz. 1987. p. 257–271.
- [15] BEITZ, N. C.: Academic advisement for distance education students. = *Journal of Education for Library and Information Science*, 27. köt. 4. sz. 1987. p. 280–287.

/BARRON, D. D.: Alternative delivery of library and information science education: introduction. FAIBISOFF, S. G.–WILLIS, D. J.: Distance Education: definition and overview. WILSON, S.: The sky's the limit: a technology primer. CURRAN, Ch. C.: Dealing with the distant learner as part-time learner. BARRON, P. P.: Production of a telecourse in library and information science. BARRON, D. D.: Faculty and student perceptions of distance education using television. OLSGAARD, J. N.: The impact of a distance education program on enrollment patterns. BEITZ, N. C.: Academic advisement for distance education students. BARRON, D. D.: The use and perceived barriers to use of telecommunications technology. = *Journal of Education for Library and Information Science*, 27. köt. 4. sz. 1987. p. 219–294./

(Bobokné Belányi Beáta)

Műszaki könyvtárak és információs intézmények együttműködése Karl-Marx-Stadt megyében

Az NDK-ban a könyvtárak együttműködése intézményi, szakmai és területi szinten valósul meg. A hatékonyabb együttműködés fő feltétele a széles körű, gyors szakirodalom- és információellátás. A szakirodalmi információs szolgáltatásoknak integrálódniuk kell a K+F folyamatába. Ehhez a könyvtáraknak korszerűsíteniük kell:

- ▶ szakirodalmi és dokumentumszolgáltató tevékenységüket,
- ▶ tájékoztató szolgálatukat,
- ▶ kölcsönzési rendszereiket,
- ▶ a könyvtárhasználat feltételeit,
- ▶ az állományépítés és -feltárás munkáját.

Ez utóbbinál alapvető fontosságú az együttműködés, a könyvtárközi koordináció.

Karl-Marx-Stadt megyében a nagy ipari és tudományos potenciál könyvtárak és információs intézmények sűrű hálózatával párosul. A tudományos intézetek az iparvállalatok profiljához igazodnak, ami jó lehetőséget kínál a könyvtárak területi és szakmai együttműködésére.

A megye legjelentősebb szakkönyvtárai a karl-marx-stadti Műszaki Egyetem Könyvtára és az egyetem Gépészmérnöki Karának Szakkönyvtára. Kiterjedt kapcsolatokat tartanak fenn a megye ipari vállalataival. Primer dokumentumok szolgáltatásával támogatják az alap- és alkalmazott kutatásokat végző tudományos intézeteket.

A Műszaki Egyetem és az iparvállalatok tervszerű együttműködését ötéves megállapodás (1986–90) szabályozza. A megállapodás kiterjed az egyetem, a helyi állami szervek, az üzemek, tudományos intézetek, szakmai egyesületek K+F-fel kapcsolatos információigényei kielégítésére.

Az együttműködés területei

A könyvtárak közötti eredményes együttműködés feltételei az állománygyarapítás területén:

- ▶ az adott könyvtár profiljának megfelelő egy vagy több szakterület kiemelt fejlesztése,
- ▶ szoros kapcsolat a hasonló profilú (szak)könyvtárak között,
- ▶ a könyvtárhasználat nyilvánossága, optimális nyilvántartási idők, képzett személyzet.

1976-ban a megye 10 egyeteme és főiskolája együttműködési megállapodást kötött az információellátás és a szakirodalmi ellátás javítása érdekében. A kooperáció eredményeként csökkenteni tudták a párhuzamos beszerzéseket, szélesedett a folyóirat-választék, fokozódott az érdeklődés a "szürke irodalom" és az egyetemi-főiskolai jegyzetek cseréje, kölcsönzése iránt. 1985-ben a Műszaki Egyetem Könyvtárában külön részleget hoztak létre a felsőoktatási jegyzetek beszerzésére, tárolására és feldolgozására. Emelkedett a könyvtárközi kölcsönzés színvonala is.

A Műszaki Egyetem Könyvtára nagy figyelmet fordít a Karl-Marx-Stadt megyei könyvtárak állománygyarapítási tevékenységének összehangolására. Elkészítették

- ▶ Cottbus, Karl-Marx-Stadt és Lipcse megye központi folyóirat-katalógusát,
- ▶ Freiburg és Zwickau könyvtárainak központi folyóirat-katalógusait,
- ▶ Karl-Marx-Stadt megye könyvtárainak központi külföldi monográfia katalógusát,
- ▶ az Egyetemi Könyvtár nyomtatott folyóirat-katalógusát,
- ▶ a főiskolai jegyzetek válogatott bibliográfiáját.